

## INDUSTRI

Hasselfors Bruks AB, Svartå.

Huvudkontor: Haaselfors, VD Bruksdisponent Werner Risberg, och i Svartå, verkschef drifting. Folke Hallgren.

Verksamhet i Svartå: Masugn, träkolshytta och lancachiresmedja.

Produktionskapacitet: Ca 33-35 ton per dygn ur hyttan, och vid smide ca 12-13 ton per dygn.

Masmästare: Alvar Karlsson, även brandchef för industribrandkåren

Rättare: Ernst Mörck, även vissa uppdrag för försäkringar, metodist

Byggmästare: Gustaf Leander, ordf. för metodistförsamlingen, pionjär i upprättande av bastu för Svartåborna.

Elektriker: Carl Hjerpe o Carl Lång, båda metodister

Driftkontor: Henry Kindfors, Hans Öhrman o Åke Hammar

Laboratoriet: Hans Öhrman o Åke Hammar

Masugnspersonal:

Hyttdrängar, C.J. Larsson, David Bergström, Gunnar Karlsson, Håkan Björn, C. Erlandsson, Abrahamsson, C. Gröning, Hj. Carlsson, G. Karlsson (Oxhult

Uppsättare: Hilmer Anstensen, Gustav Carlsson, Einar Karlsson, Nils Karlsson, (bror till Gunnar), Valter Dimberg, Ture Öhrman, A. Fredriksson

~~Kolfatare~~

Kolfatare: Gunnar Karlsson, John Björn, Gerhard Forsberg, "Calle Vinter" Andersson, V. Mörck, B. Gröning, C. Kolmodin

Utlasare av tackjärn: David Augustsson och Oskar Eriksson

Övr. arb. provtagn. etc. Fridolf Carlsson och Ivar Mörck

Rep. o underhåll: Sigward Carlsson, (son till masmästaren)

Lösning kol o malm: Sigurd Johansson, Uno Dimberg, Holger Mörck

Service o reparationer: I smejan fanns Oskar Gröning med smide och Gustav Gröning med plåtarbeten etc. samt Harald Johansson, svarvare o mekaniker samt Jacob Carlsson, svetsare. Utöver dem även fackföreningens ordf. J.W. Johansson som reparatör, och kunde vara bästa förhandlare för Metall och komma överens med arbetsgivaren i alla ärenden.

Snickarverkstaden: För att erhålla modeller etc. svarade Gustafsson för detta. (Fader till Hjalmar o Calle i Cykelverkstaden).

Byggnadsarb. under denna tid var snickare Ragnar o Sven Bergström, Edvin Karlsson, Filip Malmqvist, murare var Folke Andersson o Carl Nilsson, målare var Vallentin Andersson och Börje Mörck, samt Robert Källström.

För att producera eller tillverka behövdes:

Kol, träkol att smälta malm etc.

Leverantörer: Företag och enskilda kolare från: Norrland, Kåbdalalis, Älvsbyn, Sorsele, Vilhelmina och från Småland, Vimmerby och Vetlanda

Malmen levererades från Loussavaara, Striberg, Dalkarlsberg, Stripa, Kantorp i Sköldinge och Kärrgruvan (blodstensmalm), Stripa var slig, och Kantorp var sinter. Kalksten var även viktigt och kom från brott uti Närke.

Under år 1944 fanns även torpare utanför Svartå som levererade träkol.

Under år 1944 installerades kolugnar vid Lillbjörken inom industriområdet som sköptes av "August i Kvarna" Johansson, därvid utvanns även träkolstjära.

Kunder till tackjärn: För export var det Dickson & Sjöstedt, Ahlmarks och inom landet var det Karmansbo, Nike, Eskilstuna, Katrineholm m.m.

Biprodukten slagg som utvanns levererades till Skövde Gasbetong.

Lera: Var en viktig ingrediens, detsamma användes vid stopp i utsläppet, dvs en plugg tillverkades som täppte till hålet. Leverantör var torparen August Bergström, som hämtade lera ved ett hål mellan Farmen och Storbo, Störrobo.

Hur tillverka tackjärn:

Av driftingenjören upprättades ~~en~~ ett recept vilken sort eller typ av järn som kunderna efterfrågade, detta innebar en blåsningsjournal som överlämnades till masmästaren.

Densamma upptog så många hektoliter kol, så många kilo malm, slig, sinter och kalk. Uppvägningen sköttes av uppsättare, som såg till att fördela ut detta efter viss cykeltid. Även viss del skrot fördelades.

När processen fått sin tid, var det färdigt för utslag, dvs man tog bort en propp av lera och flytande järn kunde flöda ut i kokillerna, och samtidigt på järnets översida hade bildats en slagg som togs ut vid sidan av själva masugnspipan.

För varje utslag som motsvarade ca 3-4 ton, var tredje timme, togs prover på analys, dvs man borrade ut spåner när det var grått järn, och vid vitt järn man knackade sönder i mortel, och sedan lägga det i provpåse med utslagsnummer för analys. Varje utslag staplades med utslagsnummer.

Proverna levererades till laboratoriet som ombesörjde analyser, för varje utslag gjordes Si-prov (Kisel), Mn-prov (Mangan) och varje dag ett P o Sprov, Fosfor o Svavel, dvs var åttonde eller tionde utslag. Vid större ändringar i blåsningsjournalen gjordes även C-prov (Kol), och speciellt när man gick från grått till vitt järn. Grått järn för gjutning hade hög kolhalt emedan vitt hade låg. För lancachiresmide var vitt järn som kom till användning.

2.

Blåsningjournalen var veckovis, liksom produktion och utbyte, viktigt var att göra en beräkning hur mycket järn som erhållits av tillsatt kol och malm. Detta rapporterades till huvudkontoret i Hasselfors.

Journal över alla utslag med nummer fanns noterat, så kallad lagerbok med vikt i tonnage och analys. När kund efterfrågade järn för gjutning eller smide, gick man igenom densamma och valde ut det efterfrågade.

Under åren 1944-1949 var många händelser:

Konjunkturer i efterfrågan var de, att ville ingen köpa så ökade lagren av tackjärnsstaplar, dvs fotbollsplanen i jämte bruksområdet blev lagerplats och fotbollsspelarna fick ägna sig åt andra aktiviteter. Däremot blev det inte något stopp i masugnen, förrän det var aktuellt att mura om pipan. Ommurning av masugnspipan gjordes under semestern som var 2 veckor, och det gjordes i regel av inhyrda specialister inom detta område.

När metallstrejken var över våren 1945, som även dämpat efterfrågan av gjutjärn och även kriget som avslutades maj samma år, uppstod en stor efterfrågan, vilket innebar att lagren snabbt tog slut och leveranstider var ett faktum. Detta innebar även prisökningar och lagren gav många guldpenningar.

Man kan säga att det fanns en trygghet i anställning då lager fick uppta svängningarna i efterfrågan och inga permitteringar gjordes.

Efterfrågan på lanchachire-smide i klipp fanns 1947 och det var sista gången smedjan var i bruk. Detta innebar att van personal från hyttan, tidigare smeder, hopslagare, valsare fick rycka in, och hyttan fylldes på från andra sektorer dvs torpare och skogsarbetare fick ställa upp, samt personal från byggnadssidan. Det var stor efterfrågan på ungdomar.

Lancashiresmide var i korthet, att varje ässja fylldes med viss kvantitet järn som tillsammans med kol i 1500-1600 grader bearbetades till en smälta av smeden med sitt stora spett, som gjorde att det blev rent. Smältan togs ur ässjan (härden) och lämpades med griptång till hammaren där hopslagaren ombesörjde att sista slaggar etc försvann och det blev ett lämpligt ämne att valsa till plattjärnsdimension. England var stora kunder på detta smide.

En tid hade kommit i expansion inom alla industrisektorer och nya tekniker och metoder växte snabbt fram, som medförde konkurrens och storskalighet. Lönsamhet var av stor vikt, och stora investeringspengar var gällande. För Hasselfors Bruk behövdes ett komplement till hyttan, då den sannolikt inom en 10-årsperiod ej längre var lönsam.

Lancashiresmedjan omändrades till en verkstadslokal, där bultartiklar i rostfritt o syrafast material skulle tillverkas samt automatsvarvade fasondetaljer.

Från Bulten i Hallstahammar anställdes en platschef (NE Colliander) att bygga upp verksamheten. Till sin hjälp anställdes två verkmästare (Nyman) från Vårgårda och (ohlsson) från Hallstahammar. Mera om detta i senare kap.

Företagsledningen fanns i huvudkontoret i Hasselfors och bruksdisponent från år 45 var W. Risbergs son Bo Risberg med säte i Guldsmedskyttarboda. Kamrer var Carl Winroth (tidigare Magnusson) och bokföring o kassa Holger Rohdin. För skogar och arrenden svarade Jägm. Per Silfversparre.

Driftledningen i Svartå var Folke Hallgren, tidigare Åkers Styckebruk.

Kontoret var beläget efter bruksgatan närmast industriområdet, byggnaden i två plan, nedre plan kontor för driftledn. och administrativa göromål, och övervåningen laboratorie och ett gästrum.

Den administrativa delen svarade Henry Kindfors för, och som bestod av mottagning arbetsrapporter, löneutrkning, kassagöromål, mottagning och avsändning gods. I detalj var det upprättande av avlöningslista, fördelning av kostnader på kostnadsställe (littera). Beställning av pengar från Jordbrukarbanken i Örebro, fördelade i olika sedlar och mynt. Månadsbokslut till huvudkontoret i Hasselfors. (I praktiken ett kassörsjobb). Behandling kontrollrapp. på kol, malm etc. Vid avvikelser meddelade leverantören avdrag för ej fullgod vara och del fraktkostnad. Utfärdande av avsändningsspecifikationer och fraktsedlar för tackjärn, slagg etc.

Till sin hjälp hade han under år 44-45 Hans Öhrman och år 46-49 Åke Hammar. Under 1946-47 gjorde Henry K. militärtjänstgöring, varvid en ny man anställdes, (Ekwall) kom från länsarbetsnämnden i Örebro. Efter 2 mån. gick han tillbaka till tidigare anställning, varvid Åke H. fick ansvaret för kontoret och Astrid Aronsson anställdes. Under år 47 anställdes Majken Karlsson och år 48 Ulla Maj Broman.

Andra sysslor som hörde till kontoret, var försäljning mjölkpoletter, varje måndag och utskrivning läkarrekvisition till anställda som skulle besöka provinsialläkaren (Klingspor) den 12 varje månad, som då hade mottagning. Mera om ovan i senare avsnitt.

Laboratoriet Här utfördes tackjärnsanalyser och analyser på malm. Ansvarig var driftchefen och som laboratoriebiträden var R. Nordström t.o.m. år 43 Hans Öhrman år 44 och Å. Hammar fr. 1/6 -44. Under år 45 flyttade Hans Ö. till Stockholm men återkom mitten år 46 för arbete på labbis. År 48 anställdes Ebba Bolander (tidigare Karlsson) som laboratoriebiträde.

Arbetsdagen var att erhållna prover på varje utslag skulle få sin analys Kisel (Si) Mangan (Mn) och ett av dygnets 8 utslag Fosfor (P) och Svavelhalt (S). Arbetsdagen var utfylld med mätning vattenstånd, Stora Björken, mätning nederbörd och avläsning temperatur i väderlek, max.värde. Rapporteras till huvudkontoret, och sep. rapp. till SMHI en gång vecka.

På labbis fanns även kopiering av ritningar, (ritning o ozalidpapper på eller i genomskinlig plastskärm i solljuset viss tid och därefter i låda med ammoniakånga. Därvid erhöles en rödaktig ritn.kopia).

Under år 1944 moderniserades bostäderna efter bruksgatan och vatten o avlopp installerades. Installation av toalett , kylskåp etc. skedde först på 50-talet.

År 1945 byggdes nytt kraftverk, ansvarig var Paul Anderssons Byggn.AB, detta innebar att bygga en ny tub från kanalen till kraftverket vid Lillbjörken.

Under 1944-45 byggdes ett antal kolugnar för att utvinna kol som trätjära som fanns behov av. Kolare var August Johansson, boende vid Kvarn.

År 1946 anställdes Börje Insulander som övermontör inom el., kom från Åkers Stckebruk. Var dessutom en duktig dragspelare och klarinettspelare.

Bofors-smeujan var ett inslag i bruket, densamma byggdes under år 1940 av Tolls och produktion av vevaxlar och smide för militära ändamål flyttades från Bofors, ugnar o smidespressar sköttes av personal från Bofors. När kriget var slut uti Europa flyttades produktionen tillbaks och smedjan blev ställd i malpåse. Underhåll värme etc. svarade Albin Johansson för (Albin påvind). När han fick frågan vad han sysslade med svar alltid uttrycket "Jag styr o ställer".

Transporter För att klara interna transporter av gods användes hästar, hästar användes för transportera tackjärn från hyttan till lagringsplats, transportera slagg, flytta järnvägsvagnar malm o kol. Transporter av gods till och från järnvägsstation. Övriga göromål som avsåg service för brukets anställda, ved etc. Dessa hästar sköttes av Carl Fredriksson och hans bror Arne Fredriksson, och även brodern John Fredriksson.

DEN 12-te VARJE MÅNAD var det en stor dag då det samlades folk vid brukskontoret, denna dag var det avlöningsdag samt att provinsialläkaren kom på besök.

En uppgift på brukskontoret var att utfärda rekvisitioner för läkarbesök som ej kostade patienten något, däremot erhöll läkaren kr 2:- från bruket. I regel var det ca 50 rekvisitioner varje gång som gav läkaren ca kr 100:- för 2 tim. , dvs varje patient fick uppta läkaren ca 2 minuter.

Med hänsyn till driftingenjörens lön per månad som var 600 kr år 1945, hade dr Klingspor för full dag lika som drift.ing. hade per månad.

Hur var löner o arbetstider på bruket, timpenning en avtal var år 44 65 öre, år 45 71 öre, år 46 79 öre, år 47 85 öre. Ackord var vanligt och under år 46 blev dagsförtjänsten 8.50 för 8.5 tim. och år 47 och 48 kr. 10.00.

Min egen förtjänst var i stort lika, men månadslön och på högkant, redan år 44 kr 180-, år 45 225-, år 46 250-. Utöver detta erhöll ~~läkstämman~~ brukstjänstemän en julklapp på en månadslöning till och med källskatten infördes.

(Första julklappen jag erhöll, jag tillsammans med en kompis åkte tåg till Kristinehamn och gick på krogen, första gången i mitt liv, min kompis beställde av s.k. rockslusken, han ej tidigare ej besökt nån krog. Att det blev Kristinehamn var att man av äldre hört "Lusasken" som var något speciellt. Vi fick bord och vi fick mat och två vita och en brun, därefter en lättgrogg. Vi hade svårt att hitta tillbaks till station, men vi kom dock tillbaks till Svartå. Bemärk vi var dock 16-17 år.

Utbetalning löner var, månadslön den 12 varje månad och ett förskott erhöles den 25 varje månad. Varje månad var det totalt ca 30 tusen den 12-te och ca 6 tusen den 25-te.

En viktig sak var att fjärdingsman varje månad kom några dagar före utbetalning av lön och gjorde indrivning på skatt, böter etc. Henric Jansson från Mullhyttemo var den som plockade bort några tior här o där, som många kom efter med skatt genom militärtjänstövning under kriget.

Dessa indrivningar kunde pågå i flera år, allt beroende på hur bra fjärdingsman var. Ingen skulle svälta.

## Episoder

Ofrånkomligt man kommer ihåg många saker, och det är väl så att det var så. Brukskontoret var i början år 44 ej mordeniserat med vatten o avlopp, driftchefen C.Ohlsson var frusen närmade sig pension, ville ej gå ut på kalla vinterdagar i onödan, han hade ordnat med en potta för behov i kassaskåpet som var stort från golv till tak. En måndag när försäljning av mjölkpoletter såldes till de anställda 27 öre litern, gjordes måndagar i veckan, och den stora klockan med loden från golv till tak skulle dragas upp den dagen, det föreföll sig att linorna till loden brast och en stor duns, emedan driftch. gjorde behov i pottan, han av dunsen blev så förskräckt att med pottan i handen och snoppen kom ~~xxxxxx~~ utfarande och fråga vad som stod på, när han upptäckte situationen med mjölk kunder etc., det blev faen, faen, faen vad har jag gjort, och snabbt tillbaks till inre rummet.

Leverans till England ~~xxxxxxxxxxxx~~ slutet år 44 av lancashireklipp till produktion av granater etc. Uttag av klipp enligt var kundens önskemål, efter reklamationer gjordes nya analyser som visade fel, dvs laboranten hade ej gjort erforderliga analyser utan gjort gissningar av erfarenhet, pga hans stora tid att spela schack. Laboranten fick sparken början år 44. och omprovningar fick göras i stor skala när jag började på laboratoriet. Leveransen till England var gjord, och driftchefen var mycket orolig. Kamrer Winroth var säljare på huvudkontoret i Hasselfors, tidigare ~~xxxxxx~~ var hans namn Magnusson, men var dock tvungen byta i samband med ett giftermål med landsfiskalens dotter. Driftch. hade mycket svårt att säga Winroth., han var ju van med Calle Magnusson.

På hösten ringer telefon hos driftc. Carl Olsson, och Carl Winroth meddelar att den båt som skeppats har blivit torpederats på Nordsjön. Carl Olssons utfall blev bravo, bravo, analysen fel, bravo, analysen fel. Båten gått under, bravo, analysen fel, bravo. Carl Winroth begrep eländet. Som tidigare sagts hade Carl Olsson mycket svårt att säga Winroth, när de per telefon konverserade. blev det från Carl Olssons sida "Goddag på dej Calle Winroth, hur mår Du Calle Magnusson.

Brukets brandkår, på 40-talet fanns ej många som hade körkort ej heller bil, masmästaren hade körkort på bil och därmed blev chef för brukets brandkår. En eldsvåda inträffade utanför samhället, och alarm gick, de som var införlivade i brandkåren skyndade sig dit, men någon brandbil med vatten etc. o slangar dröjde. När den till sist kom och branden härjade för fullt, frågade de brandchefen, masmästaren varför han kom så sent. Svaret blev "Jag var tvungen hem och hämta snusdosan".

Slutet år 1944 fanns stora problem med de analyser som registrerats på det lager av tackjärn som fanns, beroende på, som tidigare sagts att en laborant (Rune Nordström) ej utfört nödvändiga analyser, utan med hänsyn av blåsningsjournalen gjort sin bedömning, ~~avseende på~~ och tagit tiden till schack som var hans intresse.

För att prova om tackjärnslagret, och dessutom få fram kolhalten ( C ) var viktigt, detta blev ett problem när ordinarie driftchef F. Hallgren var sjuk efter militärtjänst, och Carl Olsson, tidigare driftchef, pensionär vikarierade och ej kunde göra analyser som bestämde C-halten på järn.

Kontakt togs med Flodberg, chef på laboratoriet i Degerfors Järnverk. Han som kallades "Lurik" och bas inom Degerfors IF kom en kväll till oss i Svartå, och tillsammans med mig och Carl Olsson utförde C-prov.

Denna kväll strax före julen Carl Olsson bjöd på dricka såväl svag som stark på labbis. Lurik Flodberg som var lärare trivdes och spottade ej i glaset, gav mej lektion som jag i fortsättningen kunde ha nytta av.

Nu kom problemet, efter julen skulle skeppas mycket tackjärn, och för att hinna klara analyserna, var det nödvändigt att göra dessa under julhelgen.

Juldagen kom jag klockan 7 till labbis, jag trodde jag var tidig och först, men det visade det sig att Carl Olsson var före mig och efter julaftonfylldan börja med analyser, som gjort att han satt proppar fel så att syrgasen gått baklänges, dvs att i U-rör med glasull etc. hade fyllts med syra och porslinsröret i ugnen hade havererat av syror.

Hans första kommentar var faen, faen, vad jag ställt till, kan Du hjälpa mig. Min första uppgift att göra rent överallt, och när jag fått ett nytt porslinsrör i ugnen och nytt glasull i U-rör etc., jag vågade upp en av Jernkontorets normal för att se om anläggningen var o.k.

Jag jobbade såväl juldagen som annandagen att göra C-analyser, och det visade sig att det från tidigare fanns avvikelser.

Övre våningen på kontoret var labbis, det fanns även ett gästrum, detsamma var till för boende av chefer, specialister, etc. som gjorde eller hade en, ett uppdrag för bolaget. Utöver detta när det var obebott det var ett kärlekens rum för kontorsanställda. Det var under 40-talet mycket svårt att taga med sin vän till ett kök eller kammare, det var bättre att kunna träffas på ett ostört ställe.



Teknologer var nånting som kom till Svartå hytta och göra vissa examensprov. År 45 kom ~~fyra~~ tre stycken och det var Iwert, Björklund och Lindstrand, deras uppgift var gasanalys i masugnen, deras chef var professor Wiberg. Jag umgicks varje dag med dessa, desamma var som jag tyckte lite småluriga, men det kunde bero på att jag blev lite utnyttjad på labbis av dessa. Lindstrand blev sen martiningenjör vid Degerfors år 49 när jag var anställd där, Iwert var en framåt stor kille som ville göra allt själv, han blev sen chef för Domnarvets Jernverk. Björklund tror jag blev chef i Hofors.

År 46 kom omkring 15 teknologer till vårt labbis och göra gasanalys, de hade en chef Tigerschöld med sig, det var Oxenstierna, Nordenskiöld, etc. De kom i stort från tidigare militärtjänst och hade fått grader som fänrik löjtnant i reserven, de i stort var utklädda och utrustade som militärer. På vårt labbis blev det trångt, men allt fungerade, i och med de fick jobba i 3-skift.

Detta var juli, augusti och kräftperioden närmade sig, nånting som var viktigt var att en kräftskiva var aktuell, för att klara densamma behövdes mycke kräfte, driftchefen F. Hallgren orönde kräftburar som jag var med och placerade ut i storbjörken. Dagen efter hade teknologerna vittjat desamma, och resultatet blev lika med noll. Stor investering som blev att de fick på herrgårdspensionatet nöja sig med annat än kräfte. De hade dock tur att få sina vita och bruna utan sörpling.

Fotbollsmatch på en plan som tidigare var tackjärnsupplag mot Svartå If var en höjdpunkt, där teknologerna med ryggsäckar, etc, kunde få en bra match, och en höjdpunkt för smeder o hyttarbetare i Svartå.

## Episoder:

Under Wernner Risbergs tid som var en aktotitär ledare fick inga ungdomar synas eller anställda. Chefer o rättare etc. var av annan åsikt för företagets bästa och dessutom för att platsen skulle ge bättre arbetspolitik i framtiden. När Werner kom på besök, chefen Carl Olsson var mycket nervös och gav besked till rättaren Ernst Mörck att ungdomarna skulle göra sig osynliga, och det blev östra skogen, där de tillsammans fick vistas under diktartorns besök.

När besöket var avsluat kom en signal från rättaren att de kunde komma fram och återuppta sin eller sitt arbete, det kom då ljud från dessa, och Hilding Hellkvist, "Faran över" och desamma samlades på bruksplatsen.

Under denna tid försvann många ungdomar från Svartå, de flyttade till Stockholm, Eskilstuna etc., där det fanns gott om sysselsättning, och desamma ej ville bli ~~diskvalifierade~~ diskvalifierade som många gånger var eller fanns inom järnbruksproleteriatet.

För ungdomar fanns ett jobb, det var att sortera ut järn ur slagghögen, det återanvändes och vägdes till kilopris av rättaren. För att inkomsten skulle bli bättre, var det de pojkar som hade huvudet på skaft, och begrep att några timmar på natten kunde ge en god förtjänst nästa dag, det innebar att dessa efter dagens vägning lämpade tillbaks mycket järn till slagghögen och därvid fick en bra förtjänst dagen efter.

En utav dessa ungdomar var på 40-talet ~~en~~ Ivan Edman, en mycket intelligen kille som tidigt visste som kunde ge klöver. Han var ej såvarsam i detta Svartå utan fick tillsammans med sin bror o syster ett jobb i Eskilstuna och där medmed halvårsarbete kunde läsa till ingenjör med högsta betyg. Flygmotor Englau värvade Ivan till Trollhättan, och sedemera installerade till Sverige MTM-metoden, och därefter Gjuterichef i Sköve och sedan VD för Volvo Skövdeverken, en fantasisk väg för en hyttarbetares son. Ivan var född 1923, hade sin broder <sup>Nisse</sup> Ingemar som var skogsarbetare, och var lika sin bror intelligen och hade första motorsågen, det vill säga att de var lika i ett avseende, att vara mycket rationella. Deras bror Ingemar var i Eskilstuna och gjorde sitt bästa. Fadern Oskar Edman var hyttarbetare, han var på 50-talet anställd på Hasselfors bultfabrik, Edman var född på 80-talet, och under första världskriget chef för en inkallad pluton inom artilleriet i Skåne när det var närningar, bl.a. Calle Hammar som var kock, ett fofografi finns bevarat sen år 1952 Edman fann Calle Hammar på påsken med ett stort förkläde med ägg och prosten från Närke med påskdricka, och därutav ett stort påskarkarringar i vida socken i Skåneslätt.

I hyttkojan hos hyttärängarna efter de utslag som varit, och de nu fått en del minuter att taga igen sig, och fått prata med varandra hur de lyckats med att få såväl slagg som tackjärn ur hyttoppan, och vänta på nästa omgång, det behövs både kaffe m.m. för att klara nästa omgång, att taga emot slaggen som ligger över järnet och få ut järnet i kokillerna. Det är inga små pojkar som klarar en sådan operativ övning, dvs Carl Joel Larsson, David Bergström, Håkan Björn, o G. Carlsson i Oxhult. Under 44-45 talet det var stor oro i världen, i stort hade väl Tyskland förlorat kriget, men - en som tyckte det skulle vara frid i världen var David Bergström, hans förslag var att om man kunde samla alla i en stor gryta och röra om så var det väl faen om de inte kunde komma överens, och alla krig vara borta.

### Arrenden

Varje år i mars den 11 eller den 12 det var omskrivning av arrenekontrakt för alla torpare. På Brukskontoret det var jägmästare Silversparre och skogvakatare Persson. I stort blev det det att desamma fick ett nytt kontrakt, bl.a. var det August Bergström som hade en dialog, och ville avsluta sin tid som arrendator, hans bestämda sak var, att han kunde inte åtaga sig ett längre arrendekontrakt, isåfall borde hans fru Ida ha såväl nya trandynor och en ny hussika.

Varje år var det mars med en stor vår att mötas, det var nu tussilagor, och efterhand det kom blåsippor, alla var glada att mötas en vår, oavsett hur jävlg vintern varit för de flesta, och inte minst för de som inga som haft ett vettigt arbete att möta.

Nostalgin är ett gissel, tankarna ger att allt summeras i hjärnan och man kan tro att den exploderar. Ett sätt är att tömma densamma, dvs det som lagrats i minnet kan överföras till skrift och därvid hjärnan får utrymme att taga upp mera av dagsaktuella händelser.

För mig är en period i mitt liv åren 1944-49 i Svartå som bör avslutas. Hur såg Svartå ut 1944, en stor skillnad mot år 1996. Drygt 50 år har förändrat platsen till ett sterilt samhälle i Degerfors köping. Tidigare tillhörde Svartå Kvistbro kommun.

Under 40-50-talen var förväntningarna stora, och att Svartå skulle växa, industrin blomstra och ge arbetstillfällena, kunna konkurrera med ESAB i Laxå, industrierna i Degerfors och Karlskoga. En stolthet fanns att vara anställd i Svartå. Bl.a. kom en tid då egnahemsbygget var i ropet, och alla Svartå-bor var förnöjsamma och lyckliga.

50 och 60-talet blev annorlunda p.g.a. ej tillräckliga investeringar i pågående produktprogram. Strukturförändringar medförde nedläggningar av smedja och hytta och en begränsad ökning i manufakturtilverkning.

En större konkurrens inom bultproduktion och ej förutsedda investeringar gav icke tillräcklig lönsamhet, utan stannade på en nivå i sysselsättning som motsvarar 15-20 % av antalet sysselsatta år 1944.